

“CONTENT AND LANGUAGE INTEGRATED LEARNING” (CLIL) METODINING INGLIZ TILINI O'QITISHDA QO'LLANILISHI

Axmadjonov Avazbek

Qo'qon universiteti o'qituvchisi

Sultonova Gulasal Adhamjon qizi

Qo'qon universiteti talabasi

e-mail: axmadjonov77@gmail.com

MAQOLA HAQIDA

Qabul qilindi: 24-dekabr 2024-yil

Tasdiqlandi: 26-dekabr 2024-yil

Jurnal soni: 13

Maqola raqami: 65

DOI: <https://doi.org/10.54613/ku.v13i.1075>

KALIT SO'ZLAR/ КЛЮЧЕВЫЕ СЛОВА/

KEYWORDS

CLIL metodi, ingliz tilini o'qitish, integratsiyalashgan ta'lim, motivatsiya, mazmunli o'quv jarayoni.

ANNOTATSIYA

Ushbu maqola CLIL (Content and Language Integrated Learning) metodining ingliz tilini o'qitishda qo'llanilishi, uning afzalliklari va qiyinchiliklari haqida ma'lumot beradi. CLIL metodi nafaqat chet tilini, balki mazmunli o'quv materiallarini ham o'rganishni osonlashtiradi. Izlanish natijalari ushbu metod orqali o'quvchilarning tilni o'zlashtirish darajasi oshishini va motivatsiyaning kuchayishini ko'rsatdi. Shu bilan birga, ushbu metodni ta'lim jarayonida muvaffaqiyatli qo'llash uchun maxsus tayyorgarlik ham zarurligi ta'kidlandi. Ushbu metod orqali til o'rganish jarayonida talabalarga individual va guruh holda yondashish, o'rganilayotgan kontentni tushuntirishda atrofimizdagi elementlar va mavjud obyektlardan foydalanish, til o'rganish jarayonini boshqa soha va fanlar bilan bog'liqligi ko'rsatib beriladi. Maqolada talabalar orasida o'tkazilgan so'rovnomma va uning natijalari tahlil qilinadi. Natijalarga asoslangan holda taklif va mulohazalar keltirib o'tiladi. Turdosh fanlar va ilmiy institutlarga o'tkazilgan tadqiqotlar bilan taqqoslanib, kelajakda ta'lim jarayonida qo'llanilishi va e'tibor molik bo'lgan jihatlar to'g'risida so'z yuritiladi.

Kirish. So'nggi yillarda xorijiy tillarni o'qitish sohasidagi zamonaviy ko'nikma va bilimlarni egallashda jahonning ilg'or va tajribadan o'tgan usullarini milliy o'qitish tizimiga joriy etish ijobiy samara bera boshlagani hech kimga sir emas. Ta'lim beruvchi o'qituvchi, professor, pedagog yoki ustoz zamonaviy ko'nikmalarni o'rgatishda qanday usuldan foydalanmasin, qanday tarzda darsni tashkil qilmasin, barcha usullar sifat va natijaga xizmat qilishi zarurligi barcha sohalarda ta'kidlanib kelinmoqda. 1994-yilda David Marsh tomonidan taklif qilingan va fanga olib kirilgan bu atama (Content and Language Integrated Learning (CLIL)) ya'ni fan mazmuni va tilni birgalikda o'rgatish yondashuvi, dunyo miqyosida innovatsion ta'lim usuli sifatida tan olingan. Ushbu metod o'quvchilarga nafaqat tilni, balki boshqa fanlarni ham birgalikda o'rganish imkonini beradi (Coyle, Hood va Marsh, 2010). CLIL texnologiyasi - ikki xildagi yoki bir-biriga mutlaq aloqador bo'lmagan fanlar (chet tili va aniq fanlar)ni umumlashtirish orqali ta'lim berishni amalga oshirish mexanizmi bo'lib, ta'lim oluvchi obyektlarda, ya'ni o'quvchida o'z ona tili bilan birgalikda o'zga tilni o'rganish imkonini beradi. CLIL so'zini tahlil qiladigan bo'lsak o'zbek tilida til va fanning mazmuni uyg'unlashgan holda bilim olish jarayoni tushunchasi yuzaga chiqadi. CLIL texnologiyasi o'rganiladigan yangi mavzuni, sohani, fanni xorijiy tilda, ya'ni o'zga tilda o'rganishni tavsiya etadi. (Qurbonova, 2023)

Ushbu metod rus olimi, Lev Semyonovich Vygotskiy tomonidan taklif qilingan ijtimoiy konstruktivizm nazariyasiga asoslanadi. Ushbu nazariyaga ko'ra, o'rganish jarayoni o'zaro muloqot orqali sodir bo'ladi va o'rganuvchilar yangi bilimlarni avvaldan o'zlashtirilgan tushunchalar bilan bog'laydilar. CLIL bu nazariyani amalda qo'llab, fan va tilni integratsiyalash orqali o'quvchilarning kognitiv rivojlanishini taminlaydi.

Adabiyotlar tahlili. Ushbu metodni o'rganish va uning o'ziga xos xususiyatlarini aniqlash uchun quyidagi ilmiy ishlar, maqola va tezislar tahlil qilindi va kerakli ma'lumotlar o'rganish uchun olindi:

Mehisto va boshq.(2008), *Uncovering CLIL*: Mehisto o'z izlanishlari natijasiga ko'ra CLIL metodini agar kim ta'lim jarayonida oldingi harakat qilmoqchi va rivojlanmoqchi bo'lsa, unda CLIL dan foydalanishni o'rganishi zarurligi haqida so'z yuritadi. Bu metod xoh maktab o'quvchisi, xoh universitet talabasi, ota-onalar va hattoki ilmiy tadqiqotchilar uchun ham foydali ekanligini ta'kidlab, uning ahamiyatini bir necha bosqichlarda ko'rsatib beradi. Mehisto va boshq. (2008) muallifligida yozilgan bu adabiyotda CLILgacha bo'lgan davr va undan keyingi o'zgarishlar haqida so'z ochib, fanlar va til o'rganish orasidagi qiyinchilik va afzalliklarga to'xtalib o'tiladi. Ushbu adabiyotda CLILning 4 turdagi ko'rinishlari quyidagi misollar bilan keltiriladi:

Language Shower: turli xil o'yinlardan tashkil topgan tilni rivojlantiruvchi faoliyat turi bo'lib, unda 4 yoshdan 10 yoshgacha bo'lgan o'rganuvchilar 30 daqiqadan 1 soatgacha vaqt davomida ta'lim jarayoniga birlashtiriladi va kun davomida bu holat bir necha marotaba takrorlanadi. Bu metod orqali turli harakat va predmetlar yordamida til o'rganish jarayoni yo'lga qo'yiladi.

Bir haftalik til va content o'rganish uchun mo'ljallangan kampuslarda o'rganish: bir maktab, universitet yoki joyga tegishli bo'lgan 15-16 ishtirokchidan iborat bo'lgan 4-5 guruxlar kesimida olingan oromgoh yoki ochiq muhitda o'tiladigan darslar bo'lib, qatnashchilar berilgan rol o'yinlari orqali kerakli bilimlar va ballarni to'plash orqali 5 kun davomida ularda real obyektlar va hayotiy holatlarda talabalarni o'zini tutishi va tildan foydalanish holatlari shakllantiriladi.

Xalqaro loyiha va tanlovlar: talabalarni xalqaro darajadgi mavjud loyihalarda qatnashishga jalb qilish ularda til va fan kesimida yangi bilimlarni egallashiga imkon yaratib beradi. Bunda universitet yoki ta'lim muassasi tashkiliy jarayonlarga boshchilik qiladi va qatnashchilar uchun kerakli platformani yaratib beradi.

Ikki tilda olib boriladigan erta ta'lim jarayonlari: til o'rganish uchun qulay davrlar 3-13 yoshlar oraliq ekanligini hisobga olib, o'rganuvchilarga ona tilida va chet tilida ko'rsatmalar berib borish, til o'rganish uchun yetarli muhit va sharoit yaratib berishga asoslangan bo'ladi. Dastlabki bosqichlar uchun kundalik hayot tarsi, odatlar, takrorlanib turadigan ish-harakatlar haqidagi topshiriqlardan foydalanish tavsiya qilinadi.

Navbatdagi manba Ena Harroga tegishli bo'lgan "Content and Language Integrated Learning (CLIL): Limitations and possibilities" mavzusida qilingan ilmiy ish bo'lib, unda asosiy g'oya CLILning hozirgi paytda keng tarqalib borayotgan 4K modeli va uning CLILga aloqadorligi aks ettiriladi.

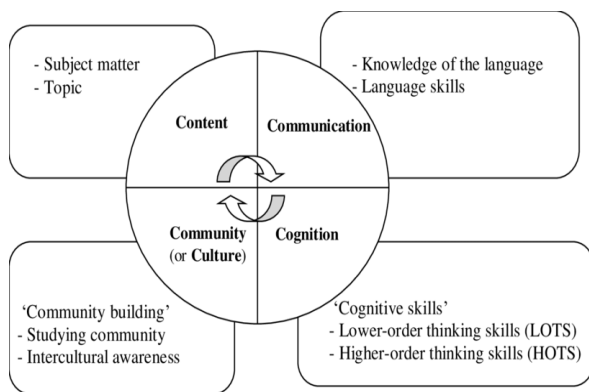
Harrop o'z ishida CLILning moslashuvchanligiga alohida e'tibor qaratadi va bu jarayon 5 asosiy bosqichlardan o'tib tashkillanishi kerakligini ta'kidlaydi: bilimdagi rivojlanish, kontentni tushunish va ko'nikma hosil qilish, yuqori aqliy jarayonlarda faol bo'lish, muloqotda aktiv bo'lish, va madaniyatlararo hushyorlikni oshirish (Coyle va boshq., 2010).

Harropning yana bir e'tiborga sazovor yutuqlaridan biri, o'z ilmiy ishida hozirgi davr ta'lim siyosati va CLILning aloqasini ko'rsatib bera olganligidir. Uning ta'kidlashicha, CLIL hozirgi ta'lim institutlarida mavjud bo'lgan muammoni hal qilishda muhim rol o'ynaydi: til o'rganish jarayoni va ijtimoiy fanlarni birlashtirish orqali mamlakat

iqtsodiy jabhalaridagi kamchiliklarga ijobiy yechimlar keltirish mumkinligi ko'rsatiladi.

"CLIL – ZAMONAVIY YONDASHUV SIFATIDA" nomi ostida chiqarilgan tezisda, Qurbonova bu metod Chirchiq davlat pedagogika universitetida amalda qo'llanilayotganligi, boshlang'ich ta'lim yo'nalishi talabalari uchun ikki tilda ishlash ko'nikmasini shakllantirishga asos bo'lishi va ushbu texnologiyani darsga olib kirishga moslashish bosqichlarini ishlab chiqish haqida so'z boradi. Tezisning markazida fikrlarni ifodalashda xilma-xillikni ko'rsatish uchun passiv so'zlardan foydalanishni ko'paytirish va aktiv so'zlar darajasiga olib chiqish turadi. Kam ishlatiladigan so'zlar o'quvchi ongida passiv holda emas, balki faol so'z sifatida shakllanishi hamda barcha uchun tushunarli xususiyatga ega bo'lishi qayd etilgan.

Metodologiya. CLIL (Content and Language Integrated Learning) metodi to'rtta asosiy komponentga tayanadi: mazmun (content), muloqot (communication), kognitiv rivojlanish (cognition) va madaniy o'zaro bog'liqlik (culture). Ushbu yondashuvning asosiy maqsadi o'quvchilarning fan bo'yicha bilimlarini oshirish bilan birga, til o'rganish jarayonini ham samarali qilishdir (1-rasm).

1-rasm. CLIL ni tashkil qiluvchi omillar.

Mazmun komponenti o'quvchilarga ma'lum bir fan (masalan, tarix, biologiya yoki matematika) bo'yicha bilimlarni o'rganish imkonini beradi, bu jarayonda til vosita sifatida ishlatiladi. Muloqot esa tilni amaliy qo'llashni ta'minlaydi, ya'ni o'quvchilar o'z fikrlarini ifoda etish, savollar berish va javob berish orqali til ko'nikmalarini rivojlantiradilar. Bunda til faqat maqsad emas, balki o'rganish jarayonida faol ishlatiladigan vositadir.

Kognitiv rivojlanish CLILning yana bir muhim jihati bo'lib, bu o'quvchilarning yuqori darajadagi fikrlash ko'nikmalarini shakllantiradi. Ushbu yondashuv tanqidiy fikrlash, muammolarni hal qilish va ijodiy yondashish kabi qobiliyatlarni rivojlantirishga yordam beradi. Shuningdek, madaniy o'zaro bog'liqlik komponenti o'quvchilarda turli madaniyatlar haqida bilim va tushunchalarni shakllantiradi, ularning madaniyatlararo muloqot qobiliyatini oshiradi.

CLILning ushbu to'rtta komponenti bir-birini to'ldiradi va uni samarali, keng qamrovli ta'lim yondashuviga aylantiradi. Bu metod yordamida o'quvchilar nafaqat tilni o'rganadilar, balki fanni o'zlashtirish va madaniy ongini rivojlantirish imkoniyatiga ham ega bo'ladilar.

CLIL metodining nazariy asoslari xalqaro adabiyotlar tahliliga asoslangan. Masalan, Mehisto va boshq. (2008) tomonidan o'tkazilgan tadqiqotlar CLIL usulining til va mazmuni integratsiya qilishdagi samaradorligini ta'kidlaydi. Dalton-Puffer (2011) esa ushbu metodning tilni o'zlashtirishni tezlashtirishi va talabalarning motivatsiyasini oshirishdagi rolini qayd etadi. Shu bilan birga, Coyle va boshq. (2010) CLIL darslarini muvaffaqiyatli o'tkazish uchun o'qituvchilarni maxsus tayyorlash muhimligini ta'kidlaydi.

Mazkur maqola CLIL metodining nazariy jihatlarini yoritish bilan birga, uning ta'lim jarayonidagi imkoniyatlarini tahlil qilishga qaratilgan. Nazariy tahlil CLIL metodining samaradorligi va cheklovlarini aniqlashda muhim ahamiyatga ega. Shu sababli, ushbu metodologiya O'zbekiston ta'lim tizimida CLIL metodini joriy etish uchun zamin yaratish vazifasini bajaradi.

Natijalar. Ko'plab ilmiy izlanish natijalari CLIL metodining ingliz tilini o'qitishda samaradorligini ko'rsatadi. Tajriba-sinov darslari natijasida o'quvchilarning ingliz tilida so'zlashish ko'nikmalari sezilarli darajada rivojlangani ko'plam izlanuvchilar tomonidan qayd etilgan. O'quvchilar o'z bilimlarini real hayotiy vaziyatlarda qo'llash

imkoniyatiga ega bo'lib, bu ularning motivatsiyasini oshirishga yordam beradi. Amalga oshirilgan so'rovnomalar va intervyular ma'lumotlariga ko'ra, CLIL metodiga nisbatan o'quvchilar va o'qituvchilar orasida ijobiy munosabat mavjudligi isbotlangan.

CLIL texnologiyasi asosida ingliz tilini hamda o'rganilishi rejalashtirilayotgan kontentni har jihatdan mukammal o'rganish mumkin. Bu kabi texnologiyalar o'rganuvchining qiziqishlarini hamda bilishga va o'rganishga bo'lgan ishtiyoqini oshiradi. CLIL metodi orqali quyidagi fanlar o'zaro birikishi mumkin (2-rasm)

2-rasm. Fanlar va o'zaro bog'liqlik

Ushbu texnologiya asosida ertaklar va hikoyalar o'qish, film ko'rish, qo'shiq eshitish va boshqa kundalik ishlarga ingliz tilini integratsiyalash asosida o'qiydi, ko'radi, tomosha qiladi, yoki eshitadi.

Ya'ni badiiy asar yoki axborot matnini o'qimoqchi bo'lsa chet tilidagi kichik matlarni o'qishdan mutoalani boshlashi natijasida asar o'qish imkonini beradi hamda chet tilini o'rganish layoqatini oshiradi.

Umuman olganda, CLIL metodini qo'llash natijasida o'quvchilarning ingliz tilini o'zlashtirish darajasi va mavzuni anglash qobiliyati sezilarli darajada oshganligi qayd etilgan. Shu sababli, ushbu metod ta'lim jarayonida innovatsion va samarali yondashuv sifatida baholanadi.

Muhokama. Ilmiy izlanishlar natijasida CLIL metodining ingliz tilini o'qitishda juda ham ko'p tomonlama foyda berishi tasdiqlangan. Ushbu metod o'quvchilarning chet tilida fikrlash va so'zlash ko'nikmalarini rivojlantirish bilan birga, boshqa fanlarni o'rganishni ham samarali yo'lga qo'yadi (Coyle, Hood va Marsh, 2010). CLIL metodining asosiy afzalliklaridan biri shundaki, u o'quvchilarni real hayotiy vaziyatlarda ingliz tilidan foydalanishga rag'batlantiradi. Bu nafaqat o'quvchilarning til ko'nikmalarini mustahkamlaydi, balki ularni tilni amaliyotga yo'naltirishga tayyorlaydi (Dalton-Puffer, 2011).

Biroq ushbu metodni muvaffaqiyatli qo'llash uchun nafaqat o'quvchilar, balki o'qituvchilar ham ushbu yondashuv bo'yicha maxsus tayyorgarlikka ega bo'lishi zarur. Tadqiqotlarga ko'ra, o'qituvchilarning bilim va malakasi talabalarning o'quv jarayoniga faol jalb etilishida hal qiluvchi omil ekanligi ta'kidlanadi (Harrop, 2012). O'qituvchilarning nafaqat ingliz tilini, balki keyingi fanni o'qitish usullarini mukammal egallashi, dars materiallarini moslashtirish qobiliyati katta ahamiyatga ega. Ushbu xulosalar CLIL metodining samaradorligi haqida ko'plab tadqiqotlar bilan hamohangdir (Mehisto, Marsh va Frigols, 2008). Chet tili o'qituvchisi CLIL metodidan foydalanyotganda qanday xususiyatlar ega bo'lishi va dars jarayonida amalga qo'llashi quyidagi grafikda ko'rsatilib o'tiladi (3-rasm):

3-rasm. CLILdan foydalanish uchun kerak bo'ladigan sifatlar.

Boshqa tomondan, CLIL metodining qiyinchiliklari ham e'tibordan chetda qolmaydi. Masalan, ayrim o'quvchilar uchun chet tilida murakkab mavzularni tushunish biroz qiyin kechadi. Bu holat o'quv materiallari moslashtirilmagan yoki o'quvchilarning ingliz tilini bilish darajasi boshqa fanni tushunish uchun yetarli emasligi bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Harrop (2012) ta'kidlaganidek, CLIL metodi qo'llaniladigan darslarda til va fanni muvozanatlashtirish murakkab jarayon hisoblanadi.

Ilmiy tadqiqotlar natijalariga ko'ra, CLIL metodining O'zbekiston ta'lim tizimida muvaffaqiyatli qo'llanilishi uchun maxsus treninglar, o'qituvchilar malakasini oshirish dasturlari va moslashtirilgan o'quv materiallari zarur. Ushbu yondashuv CLIL metodining samaradorligini oshirib, o'quvchilar va o'qituvchilar uchun qulay sharoit yaratadi. Shu sababli, CLIL nafaqat chet tilini o'qitishda, balki o'quvchilarning umummadaniy va fanlararo bilimlarini rivojlantirishda ham muhim vosita sifatida baholanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Avazbek, A. (2024). THESIS FOR A RESEARCH ON ZONE OF PROXIMAL DEVELOPMENT AND ITS EFFECTIVENESS. Kokand University Research Base, 39-46.
2. Axmadjonova Mohinur. (2024). PROJECT-BASED LEARNING AS A CREATIVE AND INNOVATIVE WAY OF TEACHING ENGLISH AS A FOREIGN LANGUAGE. Kokand University Research Base, 54-60.
3. Coyle, D., Hood, P., & Marsh, D. (2010). CLIL: Content and Language Integrated Learning.
4. Dalton-Puffer, C. (2011). "Content and Language Integrated Learning: From Practice to Principles?" Annual Review of Applied Linguistics.
5. Harrop, E. (2012). "Content and Language Integrated Learning (CLIL): Limitations and Possibilities." Encuentro Journal.

Xulosa. Umuman olganda, CLIL (Content and Language Integrated Learning) metodining innovatsion xususiyatlari uning O'zbekistonda chet tillarini o'qitish bo'yicha kelajakdagi strategik yo'nalishlardan biriga aylanish imkoniyatini ta'minlaydi. Ushbu yondashuv til o'rganishni fan o'zlashtirish jarayoni bilan birlashtirishi orqali ta'lim jarayonini yanada samarali, kompleks va qamrovli qiladi. CLIL metodi o'quvchilarning faqat til ko'nikmalarini rivojlantirish bilan cheklanib qolmay, balki ularning umumiy madaniy, kognitiv va fanlararo kompetensiyalarini shakllantirishga ham yordam beradi. Shunday qilib, CLIL metodi O'zbekistonda chet tillarini o'qitishda zamonaviy va strategik yondashuv sifatida katta istiqbolga ega. Ushbu metod nafaqat tilni o'rganishni tezlashtiradi, balki o'quvchilarni global jamiyat talablariga mos ravishda tayyorlaydi va ular orasida madaniyatlararo tushunishni targ'ib qiladi. Shu bois, CLIL mamlakatning ta'lim tizimini xalqaro standartlarga moslashtirishda muhim omil bo'lishi mumkin.

6. Mehisto, P., Marsh, D., & Frigols, M. J. (2008). Uncovering CLIL: Content and Language Integrated Learning in Bilingual and Multilingual Education.
7. Qurbonova M.F. (2023). CLIL – zamonaviy yondashuv sifatida. "Raqqamli texnologiyalar davrida tillarni intensiv o'qitishning psixologik-pedagogik jihatlarini" Respublika ilmiy-amaliy anjumani.
8. Surayyo Abidjanova (2024). HIGHLIGHTING HOW LACK OF PREPARATION IN ACADEMIC ENGLISH IMPACTS STUDENT SUCCESS IN GLOBAL UNIVERSITY CONTEXTS. Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnali, 2 (56), 94-98.
9. Ziyodaxon Qodirova (2024). THE IMPACT OF CULTURAL FRAMEWORKS ON COMMUNICATION: HOW SOCIAL NORMS, BELIEFS, AND VALUES SHAPE INTERACTIONS ACROSS BORDERS. Talqin va tadqiqotlar ilmiy-uslubiy jurnali, 2 (56), 247-250.